

посилення вимог до капіталу та діяльності учасників ринку має здійснюватися поступово (протягом кількох років), як це передбачено європейською практикою.

Список використаних джерел:

1. Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)”: Закон України від 15.03.2001р.– №2299 – 111. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2299-14>.

2. Рішення НКЦФПР від 12.04.2012 р. № 553 «Про схвалення Концепції запровадження пруденційного нагляду за діяльністю професійних учасників фондового ринку». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrmodno.com.ua/download/pro-shvalennya-koncersiyi-zarvodajennya-prudencij-no-go-naglyad.doc>.

3. Положення щодо пруденційних нормативів професійної діяльності на фондовому ринку та вимог до системи управління ризиками – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1311-15>.

JEL F31

Шелудько Сергій Андрійович

викладач кафедри банківської справи

Одеського національного економічного університету

м. Одеса, Україна

ОЦІНКА ВПЛИВУ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НА КРЕДИТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ УКРАЇНИ

Дослідження присвячено аналізу ситуації на ринку банківського кредитування в Україні в останнє десятиліття та оцінці чинників, які призвели до розвитку відповідних негативних тенденцій в економіці держави. Автором було проаналізовано роль і значення норми обов'язкового резервування Національного банку України (далі – НБУ) для розвитку кредитної діяльності уповноважених банків, простежено її динаміку. На основі оцінки даних щодо прогнозованої та фактичної спроможності банківської системи до безготівкової емісії кредитним шляхом було продемонстровано помилковість і недалекоглядність рішень НБУ щодо названого інструменту монетарного та валютного регулювання.

Ключові слова: банки з іноземним капіталом, банківський мультиплікатор, валютне регулювання, кредитна експансія, кредитний бум, кредитні операції, норма обов'язкового резервування.

В умовах поглиблення кризи в економіці України, основними проявами якої є стрімка девальвація національної валюти, хаотичні коливання на валютному ринку, прискорення інфляції та паніка на всіх рівнях національної економіки, неабиякої актуальності набувають дослідження щодо валютного регулювання, яке має бути не лише ефективним, але й – головним чином – адекватним до цілей валютної політики. Не менш важливим сьогодні є оцінка дієвості системи валютного регулювання з огляду на управління кредитною діяльністю банків України через невтішні тенденції, що отримали сьогодні нового негативного розвитку на ринку банківського кредитування.

Метою дослідження є оцінка впливу валютного регулювання на кредитну діяльність банків України й аналіз чинників його неефективності.

Головним завданням НБУ, як центрального банку, в проведенні валютного регулювання є забезпечення економічного розвитку країни через застосування цілого арсеналу інструментів. До його виключної компетенції належать, зокрема, такі засоби регулювання, як операції з цінними паперами державного боргу на відкритому ринку, золотовалютні резерви, облікова ставка, економічні нормативи банківської діяльності, валютні обмеження, норма обов'язкового резервування [1, с. 166-167]. Говорячи про останню, зазначимо, що саме цей інструмент здатен безпосередньо та оперативно впливати на обсяги пропозиції грошей (у т.ч. й іноземних) на внутрішньому ринку через регулювання обсягів кредитування.

Виходячи з того, що збільшення грошової пропозиції відбувається через те, що уповноважені банки за своєю природою здійснюють безперервну емісію нових безготівкових кредитних грошей у процесі свого функціонування, роль центрального банку (а саме НБУ) на цьому етапі полягає в корегуванні такої емісії у відповідності до встановлених грошово-кредитною та валютною політикою цілей і орієнтирів. Тому доцільно розглянути та проаналізувати результати використанням НБУ такого інструменту як норма обов'язкового резервування (табл. 1).

Застосування НБУ норми обов'язкового резервування для депозитів у гривні та іноземних валютах, представлені у табл. 1, можна розділити на два етапи: 2003 – 2013 рр. та з 2014 р. До кінця 2013 рр. поряд зі скороченням нормативу для вкладів у національній валюті (з 5,33 % у 2003 р. до 0,75 % у 2007 р.) та, зрештою, його фактичним скасуванням 5.12.2008 р., центральний банк також поступово скорочував значення цього показника і для інвалютних депозитів – з

10 % у 2003 р. до 4 % у 2008 р. (причому для строкових депозитів у цей рік норма становила ще менше – 3 %).

Таблиця 1

Значення середньозваженої за строками норми обов'язкового резервування НБУ в розрізі валют в 2003 – 2016 рр. (станом на кінець року), %

Роки	Норма обов'язкового резервування	
	у нац. валюті	у іноз. валюті
2003	5,33	10,00
2004	5,33	10,00
2005	6,50	6,50
2006	2,50	4,00
2007	0,75	4,50
2008	0,00	4,00
2009	0,00	5,50
2010	0,00	5,50
2011	0,00	4,30
2012	0,00	5,00
2013	0,00	7,50
2014	4,75	
2015	4,75	
2016	4,75	

Джерело: розраховано та складено автором за даними [2].

Як відомо, чим меншим є норматив, тим більша частка початкового внеску лишається в розпорядженні уповноваженого банку для подальшого розміщення, через яке і реалізується механізм безготівкової емісії банків. Тому НБУ своїми власними діями не тільки підготував підґрунтя для повномасштабного розгортання економічної кризи в Україні в 2008 р., а ще й «підігривав» її поглиблення, відмовившись у кінці того ж року від зобов'язання банків резервувати будь-які кошти в гривні взагалі.

Що ж стосується ситуації з іноземною валютою, то в 2009 – 2010 рр. НБУ почав-бо підвищувати норму обов'язкового резервування (на 1,5 п.п.), але за рік знову знизив її до 4,3 % задля удаваного пожвавлення інвалютного кредитування. Втім, нові кроки в напрямку посилення вимог до уповноважених банків з приводу створення резервів у 2012 – 2013 рр. звело нанівець ухвалення Постанови № 820, яка зрівнювала депозити в різних валютах під єдину норму резервування [3, п. 4], розрізняючи відтепер лише строкові та поточні

вклади. Задля оцінки результатів таких рішень НБУ проаналізуємо динаміку банківських мультиплікаторів (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка грошових мультиплікаторів банків України в 2003 – 2016 рр., раз

Джерело: розраховано та побудовано автором за даними [2].

Як видно на рис. 1, банки другого рівня в Україні з 2003 р. отримували все більше можливостей множити грошову масу, і 2007 р. (тобто напередодні кризи) кожна готівкова гривня могла створити більше 133 нових безготівкових гривень. Більше того, в 2008 – 2013 рр. банкам була надана можливість необмеженого кредитування, що наочно демонструє експансіоністський характер монетарної політики НБУ.

Однак, аналізуючи значення фактичного мультиплікатора, що, хоча він і зріс загалом з 2,5 напередодні обнуління нормативу резервування до 3 напередодні його повернення, але все ж був нижче від нормативного в 6-20 раз. Це свідчить про певний ступінь обережності банків вдаватися до широкомасштабного кредитування в нестабільних умовах, які склалися в економіці України з 2009 р., що цілком узгоджується з капіталотворчою теорією кредиту [4, с. 132].

У той же час, нормативний мультиплікатор у іноземній валюті знаходився в межах 10-25, що, з одного боку, є невисокими значеннями в порівнянні з гривневим показником, а з іншого – означає, що банки мали повне право на емісію 10-25 одиниць безготівкової валюти за кожну одиницю залученої готівкової. Таким чином, використання НБУ цього інструменту валютного регулювання

ледве можна назвати ефективним з огляду на завдання звузити рівень доларизації економіки України.

Варто відмітити, що кредитний бум, як процес розширення кредитування (у даному випадку, в іноземній валюті), за своєю сутністю та економічним наслідком суттєво відрізняється від кредитної експансії, яка має більш широкі цілі, спрямовані на розширення сфери свого впливу на конкурентне середовище, в той час як метою кредитного буму є отримання максимально можливого прибутку, використовуючи існуючу ситуацію. Особливої уваги заслуговує той факт, що уповноважені банки, окрім надання ними інвалютних позичок в межах залучених коштів, надавали також позички понад обсягами наявних інвалютних ресурсів, створюючи при цьому уявні вклади, які негативно впливали на ліквідність банків.

Доречно вказати, що МВФ ще у 2007 році рекомендував Україні стримувати стимулювання кредитного буму, адекватно оцінюючи можливість позичальників і очікування кредиторів, і, зрештою, почати інституційне реформування та створення сприятливого інвестиційного клімату в країні з високопроцентною віддачею. Однак НБУ, який створює монетарну (а, отже, і валютну) політику в країні, не квапився стримувати кредитний бум власними важелями впливу на банки [5], у зв'язку з чим обсяги кредитування банками в іноземній валюті різко збільшувалися, сприяючи формуванню кредитного буму з початку 2009 р. та 2015 р., і економічній кризі, яка в Україні на фоні розвитку глобальної кризи посилилася.

Не випадково Людвіг фон Мізес, один з найяскравіших представників австрійської школи, вважав, що «...кредитна експансія завжди приводить до економічної кризи» [6]. Не випадково з початку кризи в 2008 р. майже 70 банків втратили ліцензію, що створило недовіру населення до вітчизняних банків. Так, кількість банків в Україні кардинально зменшилася, причому з 2014 р. цей процес тільки пришвидшився: якщо в 2008 р. банківську ліцензію мали 184 установи, то вже до кінця 2016 р. їх кількість скоротилася до 98 [2] (тобто, 86 банків збанкрутували, а їх вкладники втратили проценти та навіть самі депозити).

Помічається також поступове зростання банків з іноземним капіталом, що відбувалося не так за рахунок відкриття нових установ, як через повальне банкрутство банків з українським капіталом через відсутність у них (на відміну від іноземних) доступу до джерел поповнення валютних ресурсів.

Поширення банками інвалютної кредитної експансії одночасно сприяло збільшенню обсягів простроченої заборгованості (в першу

чергу, саме в іноземній валюті), зростанню витрат на створення резервів для забезпечення від кредитних ризиків і підвищенню рівня капіталізації банків, що, врешті-решт, відбилося на фінансових результатах банківської діяльності, сприяючи виникненню і збільшенню збитків

Список використаних джерел:

1. Шелудько С. А. Інструменти валютного регулювання: склад, класифікація, методи застосування / С. А. Шелудько // Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка. – 2015. – Т. 20. – Випуск 2/2. – С. 165-168.

2. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України (Грошово-кредитна та фінансова статистика). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=27843415&cat_id=44578#1

3. Про зміну порядку формування та зберігання обов'язкових резервів [Електронний ресурс]: Постанова Правління Національного банку України від 18.12.2014 року № 820, зі змін та доп. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0820500-14>

4. Рябініна Л.М. Грошово-кредитне регулювання економіки, його методи, інструменти та механізми / Л. М. Рябініна // Потенціал економічного розвитку в контексті європейської інтеграції. Збірник наукових праць з актуальних проблем економічних наук / Наукова організація «Перспектива». – Дніпропетровськ: Гельветика, 2013. – С. 130-140.

5. МВФ уехал, но обещал вернуться // Интернет-газета «Экономика». – [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <http://www.economica.com.ua/finance/article/523161.html>

6. Людвиг фон Мизес. Экономические последствия дешевых денег. – [Электронный ресурс]. – [Режим доступа]: <http://liberty-belarus.info/o-kapitalizme/ekonomicheskaya-teoriya/9316-jekonomicheskij-cikl-i-kreditnaja-jekspansija-9316>
